

posljednje bavi se danas prevažnim pitanjima „etike sredstava za priopćivanje“. H. Bausch pruža uvod u raspravljanje opisujući „ulogu publicističkih sredstava“, A. Auer raspravlja o „antropološkim temeljima etike o društvenim medijima“, a G. Virt daje pregled moralnih normi na ovom području, počevši od zakonodavaca pa preko izdavača, novinara i drugog osoblja do primaoca ovih usluga. Pri tom autor korisno iznosi „Deset zapovijedi“ za novinare i njihovu profesionalnu etiku.

Na kraju je pogovor W. Korffa, u kojem se autor osvrće na razne recenzije i kritičke opaske, osobito sa strane kard. Höffnera, a daje i neka objašnjenja. Budući da se H. Ringeling (evangelik) u svom prilogu o „spolnim odnosima neoženjenih“ pozivao i na Švicarsku sinodu 1972, a kard. Höffner je osporavao autentičnost tumačenja, to na kraju dolazi i izvadak odluka i preporuka spomenute sinode kao i izvještaja pripravne dijecezanske komisije.

Za novi priručnik moralne teologije *Free and Faithful in Christ (Frei in Christus)* B. Häringa recenzenti su većinom istaknuli da je on namijenjen kršćanskoj moralnoj praksi. Međutim, ovaj *Priručnik kršćanske etike* je prvenstveno teoretske naravi i misaono orijentiran, što ne znači da ne vodi računa i o praksi. On treba da bude „podrška i poticaj za nastavak etičkog raspravljanja u Crkvi i svijetu“, rečeno je u predgovoru prvog sveska, a ponavlja se i u pogovoru na kraju trećeg sveska.

U predgovoru je rečeno da ovo nije „zakruženi kompendij“. Ovaj treći svezak mnogo je pridonio zakružanju, ali još uvijek ima tema koje nisu došle do izražaja (npr. istina i laž, kreposti). Ovaj priručnik u tri debela sveska donosi obilje gradiva i doista je veoma koristan za one koji se aktivno bave studiranjem današnjih etičkih problema iz kršćanske perspektive. Hvalevrijedan je i pokušaj ekumenske suradnje kao i uvažavanja suvremene kulture. No ovo nije priručnik moralne teologije koji bi bio na razini običnog studenta teologije, pogotovo ne u našim prilikama. Djelo ima veće pretenzije, uključujući i onu da u nekim točkama bude sporno. Ovaj *Priručnik kršćanske etike* je odraz situacije u Njemačkoj odnosno na

njemačkom jezičnom području. Tu će svakako odigrati značajnu ulogu. Manje je podesean za druge kulturne sredine. Recenzentu nije poznat pokušaj da ga se prevede na neki drugi svjetski jezik. Da bi bio drugdje u jednakoj mjeri koristan, on bi zahtijevao dopune i preinake. Ali onomu koga zanimaju dublja pitanja kršćanske etike danas i koji zna njemački, djelo će svakako dobro doći kao proširenje i upotpunjenje onoga što se obično nalazi u priručnicima moralne teologije.

M. VALKOVIĆ

CHRISTLICHER GLAUBE IN MODERNER GESELLSCHAFT. Enzyklopädische Bibliothek in 30 Teilbänden, izd. Franz Bockle, Franz-Xaver Kaufmann, Karl Rahner i Bernhard Welte u suradnji s Robertom Schererom, Herder, Freiburg im Br. 1981. sl.

U *Bogoslavskoj smotri* br. 4/1982, str. 621–623 opisali smo značaj i važnost ove nove teološke enciklopedije i naveli dotada izišle sveske. Kako je u međuvremenu dovršeno cijelo djelo, to u ovom drugom osvrtu prikazujemo šest posljednjih svezaka.

Svezak 14: Karl Rahner, Autorität; Manfred Hättich, Herrschaft – Macht – Gewalt; Iring Fetscher, Revolution und Widerstand.

Karl Rahner u svom interesantnom prilogu o „autoritetu“ najprije načelno kaže kako, uza svu ukorijenjenost autoriteta u Bogu, raspravljanje o autoritetu ne može početi od Božjega autoriteta budući da je Božji autoritet svojevrsan te se potpuno razlikuje od ljudskog autoriteta. Ljudski autoritet ima društvenu pozadinu: kao način i sredstvo izbjegavanja sukoba u društvu. Stoga Rahner kratko definira autoritet kao „čudoredno opravdano osposobljenje jednog čovjeka da društvene odnose među udovima društva uređuje i utvrđuje kao za njih obvezatne“ (str. 16). Pri tom se čini da je u normalni pojedinac nosilac autoriteta, što ne isključuje i kolektivno vršenje autoriteta. Što se tiče poimanja autoriteta polazeći od teorije delegacije ili od teorije designacije, Rahner smatra da je podjela više terminološka negoli stvarna. On nadalje smatra da

„sila“ (Gewalt) ne pripada nužno pojmu autoriteta.

Govoreći posebno o autoritetu u Crkvi, Rahner ističe kako treba korigirati i diferencijacije shvatiti tradicionalnu tvrdnju, u biti točnu, da autoritet u Crkvi potječe od Isusa Krista. Tradicionalno poimanje svodilo je porijeklo autoriteta na izričite i formalne Isusove riječi. Današnja egzegaza je tu mnogo toga izmijenila, što ne znači da je prekinuta veza s Isusom Kristom, već da se ona drukčije poima. Od Isusa Krista potječe i ono što se razvilo imanentnom dinamikom povijesnog razvoja. Tako Rahner ističe kako su se modaliteti crkvenog autoriteta razvili nakon Isusova uskrsnuća u mnogo širim razmjerima negoli se ranije pretpostavljalo. „Crkveni autoritet ima svoje porijeklo u *Isusu* te je baš stoga povijesno veoma savitljiv“ (str. 29). Što se tiče veze između autoriteta i sile u Crkvi, Rahner nije čisto dosta rasprostranjeno tradicionalno mišljenje da nosioci crkvenog autoriteta imaju pravo sile ili prisile (Zwangsgewalt) prema kršćanicima. Crkva po svojoj biti ne raspolaže društvenom prisilom niti smije građanskim i materijalnim posljedicama reagirati na sukobe koji mogu nastati u njezinu krilu. Na kraju Rahner raspravlja o „autoritetu naučavanja“ u Crkvi. On ističe kako „puko pozivanje crkvene službe na autoritet naučavanja, bez intenzivnog nastojanja uvijek iznova da se naviještana i naučavana stvar sama zasja, u konačnici vodilo bi razaranju same vjere, jer ona označava egzistencijalan, praktičan i teoretski odnos prema vjerskoj stvarnosti i ne može se svesti na puki posluš formalnom crkvenom autoritetu“ (str. 32). Autoritet naučavanja ima se brinuti da se u Crkvi pravilno čuva i navješćuje objavljena istina, a prema pojedincu u Crkvi učiteljstvo može izreći samo sud u negativnom smislu, tj. da „ukoliko je očitovanje vjere pojedinca dohvatno u društvu, ono se ne protivi općoj vjeri Crkve“ (str. 33). To je rečeno načelno, ali drugo je pitanje kako postupati u konkretnim slučajevima.

U drugom prilogu politolog Manfred Hättich analizira pojmove „vlast – moć – sila“. On ističe kako ono pozitivno u tim pojmovima ima svoje korijenje u dostojanstvu čovjeka. Utjecaj moći odvija se na razne načine, i uvijek je potrebna stanovita „etika moći“, a „askeza moći“ je njezin sastavni dio. Pisac

potanje ulazi u pitanje „legitimacije vlasti“, posebice u demokratskim sredinama. Ujedno riječ o sili i nenasilju.

Poznat politolog i marksolog Iring Fetscher obrađuje važnu temu „revolucija i otpor“. On najprije iznosi historijat prava na otpor u tradiciji kršćanskih crkava i u teologiji, da bi se zatim kraće pozabavio pravom na otpor kod pisaca kao što su Hobbes, Kant, Locke i Schiller. Dok Hobbes i Kant niječu pravo na otpor s obzirom na suverenu i apsolutnu državu, dotle Locke i pjesnik Schiller ističu pravo građana na otpor. Fetscher zatim prelazi na delikatno područje prava građana na otpor u demokraciji. On spominje to pravo u francuskoj Deklaraciji o pravima čovjeka i građanina iz god. 1789, a također navodi i novije njemačko zakonodavstvo koje, nakon tragičnog iskustva s nacizmom, priznaje pravo građana na otpor. To pravo, dakako, vrijedi kad ponestanu ostala zakonita sredstva. Autor prelazi na još delikatnije područje „prava na revoluciju“. Pri tom on analizira pojmove kao napredak, evolucija, reforma, revolucija, renesansa, zatim razne tipove revolucije (građanska, proleTERSka, politička i socijalna) i njihov povijesni kontekst (francuska, ruska, kineska...). Nadahnjuje zaključno razmišljanje o kraju vjerovanja u trajni napredak, kad se kritička zapažanja počinju podudarati s kršćanskom slikom o svijetu. U novom povijesnom kontekstu revolucije postaju tek prema riječima Waltera Benjamina – „kočnice“ koje upozoravaju na granice i na oprez. Kršćanin će tu „revoluciju“ vidjeti u obraćenju.

Svezak 16: Dietrich von Engelhardt, Johann Glatzel, Adrian Holderegger, Abweichung und Norm; Gerfried W. Hunold, Wilhelm Korff, Minoritäten, Randgruppen und gesellschaftliche Integration; Knud E. Logstrup, Solidarität und Liebe; Albert Raffelt, Interesse und Selbstlosigkeit.

U ovom svesku najprije D. von Engelhardt i J. Glatzel općenito govore o tome što je normalno a što nije. Oni zaključuju da su opće i trajne norme „načelno problematične“, jer su veoma različite i mnogostruke njihove vjerske, filozofske, antropološke, psihološke i sociološke pretpostavke. Zatim J. Glatzel raspravlja o odstupanjima od norme sa stajališta psihopatologije i psihijatrije, dok D. von Engelhardt obrađuje delinkvenciju kao primjer odstupanja od norme. Važno je pri

tom uočiti da i u etičkom pogledu odstupanja od norme mogu biti prvi koraci prema novijem i diferenciranijem gledanju na samu normu, što obrađuje A. Holderegger govoreći o „etičkim perspektivama odstupanja od norme“. G. W. Hunold i W. Korff raspravljaju o „manjinama, rubnim skupinama i društvenoj integraciji“. Pri tom Hunold definira kao normalno ono ponašanje koje se „može označiti kao ljudski i društveno dopustivo uz pretpostavku racionalno odgovornog društva i racionalno odgovornog pojedinca“ (str. 70–71). Profesor socijalne etike u Münchenu W. Korff pristupa odstupanjima od norme s etičkog gledišta. On pripominje kako već tradicionalna etika i moralna teologija učenjem o okolnostima, o epikeji i o tzv. moralnim sistemima vode računa o mogućim pozitivnim sadržajima odstupanja od norme. Važnije su skupine onih koji danas odstupaju od norme neke nacionalne manjine, sekte unutar kršćanstva, homoseksualci, bračne zajednice u suprotnosti s opće važećim normama o braku kao i oni koji zbog prigovora savjesti neće da služe u vojsci. Korff zaključuje kako um treba biti otvoren „korekturama“, a vjera opet treba računati s tako otvorenim umom. Zadnje izmirenje norme i prijestupnika moguće je samo na križu, gdje je raspeti razbojnik izmiren s raspetim Gospodinom. Sada već pokojni danski protestantski teolog Knud E. Løgstrup govori o „solidarnosti i ljubavi“. Dok s jedne strane primjećujemo opadanje društvene solidarnosti, s druge strane sve više raste opseg solidarnosti, sve do solidarnosti sa svim stvorenjem. Govoreći o solidarnosti ne možemo mimoći govor o milosrđu i o „zlatnom pravilu“, u znaku ljubavi koja prožima pravu solidarnost. U zadnjem prilogu A. Raffelt govori o „interesu i nesebičnosti“. Radi se o napetosti između ljubavi prema sebi i ljubavi prema bližnjemu. Autor prati problem kroz tradiciju i u suvremenoj misli (Toma Akvinski, Fénelon, Blondel, Sartre, Habermas...). Malo začuđuje da, govoreći o Tomi Akvinskom, u kontekstu ne obrađuje i Bonaventuru kao ni neke važne radove o toj temi (Rousselet; Z. Alszeghy, Grundformen der Liebe, Rim 1946). Cijeli je svezak koristan za osvjetljavanje odnosa između općeg i pojedinačnog, objektivnog i subjektivnog, dužnosti prema zajednici i dužnosti prema sebi.

Svezak 18: Werner Müller, Bürgertum und Christentum; Ulrich Ruh, Säkularisierung; Walter Kern, Christian Link, Autonomie und Geschöpflichkeit; Trutz Rendtorff, Emanzipation und christliche Freiheit.

U prvom prilogu o „građanskom društvu i kršćanstvu“ Werner Müller osvjetljuje ovaj odnos u idejnom i povijesnom pogledu. Posebice je korisna povijesna skica nastajanja ideje o građanskom društvu. Aristotel i srednji vijek govore o političkoj zajednici. Oni ne znaju za građansko društvo, pojam koji nastaje paralelno kako se mijenja i pojam o državi. Ključno mjesto tu pripada Hegelu, posebice njegovu djelu „Temeljne crte filozofije prava“. Pisac ukazuje, dakako, na vezu između građanskog društva i kapitalizma, kao i na neke osnovne crte tog društva (individualizam, apstraktna racionalnost...). On kaže da se „kršćanstvo ne shvaća kao potpuna suprotnost građanskom društvu“ (str. 43). Autor je mišljenja: „Dok ima ljudi koji prijanjaju uz 'staroevropsko dostojanstvo o čovjeku', teologija ne bi smjela razvijati samo katastrofalan pogled na građansko društvo nego, diferenciranije i točnije negoli je to učinjeno ovdje, obrađivati kako sličnosti tako i razlike ovoga povijesnog 'projekta' kršćanske nade o kraljevstvu Božjem“ (str. 54).

Ulrich Ruh raspravlja o modernom procesu sekularizacije. Nakon velike buke prije 10–20 godina, danas se govori o sekularizaciji mnogo treznije. Konstatira se sekularizacija, osobito na područjima država-znanost-gospodarstvo, ali danas se više ne govori o „ateističkom kršćanstvu“ ili o „teologiji mrtvog Boga“. Kršćanski identitet i kršćanska specifičnost ostaju zauvijek. U teološkom pristupu sekularizaciji autor obrađuje poznata imena (npr. Gogartena i Metza) i završava sa citatom Ernsta Troeltscha: „Pripadnici kršćanstva moraju naučiti da gledaju na moderni svijet kao na onaj koji je velikim dijelom proizišao iz kršćanstva, dok njegovi protivnici moraju uvidjeti da, iako se kršćanstvo daje ukloniti iz pojedinih isječaka modernog svijeta, nikako se to ne može desiti do kraja s obzirom na njegovu cjelokupnost“ (str. 98).

Walter Kern i Christian Link raspravljaju o danas važnom pitanju „autonomije i stvorenosti“. Pitanje čovjekove autonomije jedno je od najvažnijih pitanja u suvremenoj etici,

uključujući i kršćansku. Autori prate problem polazeći od Svetog pisma preko srednjovjekovne metafizike (Toma Akvinski) i nominalizma, Descartesa i osobito Kanta do modernih diskusija kako u katoličkoj tako i u protestantskoj teologiji. Katolička teologija je spremnija vidjeti čovjekovu autonomiju utemeljenu u njegovoj naravi stvorenog bića, iako postoji debata, osobito među moralistima, kako široko treba shvatiti čovjekovu autonomiju, npr. u teologiji Tome Akvinskoga. Budući da pitanje ima i ekumensku dimenziju, Christian Link dodatno obrađuje pitanje iz evangeličke perspektive, a Walter Kern iz katoličke. U zadnjem prilogu Trutz Rendtorff govori o „emancipaciji i kršćanskoj slobodi“. Raspravljanje počinje citatom: „Sloboda je program modernog humaniteta“. Autor pokazuje kršćansku ukorijenjenost slobode i oslobođenja. Autor, protestantski teolog, ima posebno razumijevanje za reformatorsko poimanje slobode, a u vezi s ključnim pojmom opravdanja. Začuđuje da autor nije ovdje ugradio društvenu dimenziju slobode i oslobođenja, kako to danas ističu politička teologija i teologija oslobođenja.

Svezak 28: Traugott Koch, Gesellschaft und Reich Gottes; Klaus Egger, Herlinde Pissarek-Hudelist, Öffentlichkeit und Verkündigung; Dario Zadra, Arno Schilson, Symbol und Sakrament.

Prvi prilog obrađuje važno pitanje o „društvu i kraljevstvu Božjem“. Autor najprije raspravlja o biblijskoj podlozi i njezinim posljedicama, da bi onda obradio povijesni razvoj ideje i pokušaje ostvarenja (kršćanska starina, srednji vijek, reformatorsko učenje o „dva regimenta“, moderna situacija). Govoriti o „kraljevstvu Božjem“ je moguće samo polazeći od vjere u smisao povijesti. Živimo u nadi, iako ne možemo jasno formulirati pun sadržaj te nade: „Kraljevstvo Božje nije utopija o budućnosti koja se daje planirati i koja bi određivala sadržaje za praksu...“ (str. 57). Nameće se potreba konkretnog djelovanja ovdje i sada, u nadi da će se započeto dobro sve više razvijati.

U drugom relativno kraćem prilogu riječ je o „javnosti i naviještanju“. Prilog obrađuje javni značaj kršćanske poruke. U trećem odužem prilogu najprije Dario Zadra, profesor u Rimu i Chicagu, govori o naravi simbola, a onda Arno Schilson (Mainz) govori o sakramentu kao simbolu. Oba priloga veoma lijepo

osvjetljaju narav kršćanskih sakramenata i kršćanskog kulta, ali posebice je vrijedan opis simbola, s jakim oslonom na sociologiju religije.

Svezak 29: Karl Lehmann, Geimeinde; F. X. Kaufmann, H. Fries, W. Pannenberg, P. Krämer, A. von Campenhausen, Kirche; H. Fries, Konfessionen und Ökumene.

Ovaj sadržajno posljednji svezak debliji je od ostalih i sadrži važne članke o zajednici, Crkvi i ekumenizmu. Najprije Karl Lehmann (sada nadbiskup u Mainz) govori o „zajednici“. On obrađuje temu s biblijske i povijesne strane, uz lijepa teološka razmišljanja. Upada u oči svestranost, ali i umjerenost stavova. Nasuprot nekim tendencijama Lehmann ističe: „Crkva nije samo zajednica, ma koliko od početka bila zajednica“ (str. 45). Autor ne daje određeno mišljenje s obzirom na „bazične zajednice“. Prema njemu situacija je u previranju, pa će vrijeme reći svoju riječ. Inače Lehmann općenito upozorava kako iskustvo uči da svaka „zajednica“ mora imati neku vezu sa župom i župnikom, inače zajedništvo nadugo postaje problematično.

Po sebi je shvatljivo da je članak o Crkvi dosta dug. Najprije F.X. Kaufmann pruža sociološko uokvirenje raspravljanja o Crkvi („Poimanje Crkve u napetosti između društva i vjere“), a H. Fries povijesno („Kraljevstvo Božje i Crkva u povijesnom razvoju“). Poznati protestantski teolog W. Pannenberg govori o „kraljevstvu Božjem, Crkvi i društvu u perspektivi sistematske teologije“. A. von Campenhausen, također protestant, izvješćuje o „poimanju Crkve u evangeličkom crkvenom pravu“, dok katolik P. Krämer govori o Crkvi iz perspektive katoličkog crkvenog prava. Na kraju H. Fries govori o Crkvi u modernom društvu. Pri tom on ističe model Drugoga vatikanskog sabora, po kojem je Crkva solidarna s ljudskim društvom. Ovaj model bitno nadilazi ne samo koncepciju za vrijeme Prvog vatikanskog sabora, prema kojoj je Crkva sebi dostatna zajednica, neovisna o društvu, nego i onu Pija XI, prema kojoj je Crkva „životni princip društva“. Polazeći od modela Drugoga vatikanskog sabora H. Fries razvija važne odrednice o funkciji Crkve u modernom društvu. Opis tih odrednica zaslužio bi poseban prikaz, osobito u našim prilikama, gdje ovaj kompleks pitanja često nije dovoljno jasan te dolazi do nepotrebnih polemika.

Isti H. Fries ima i zadnji prilog: „Vjeroispovijesti i ekumenizam“. Opisuje historijat uzajamnih odnosa te metodu raspravljanja i susreta. Nakon Drugoga vatikanskog sabora metoda je: dijalog. Autor zatim opisuje glavne teme današnjeg dijaloga.

Svezak 30: sadrži stvarno i imensko kazalo ovih 29 svezaka. Izradio ga je veoma potanko i pregledno Karin Schunk. Ovdje pripominjemo da i svaki prilog ili članak ima na početku, uz malo pregledno kazalo, također i natuknice srodnih tema. Time je orijentacija veoma olakšana te djelo može doista poslužiti kao priručnik.

Ovakvo obilje materijala nemoguće je prikazati u pojedinostima. Oni koji nabave cijelo djelo, a to se u našim prilikama preporuča barem knjižnicama, posjedovat će doista „enciklopedijsku biblioteku“ o „kršćanskoj vjeri u modernom društvu“.

Na kraju pripominjemo da je najavljeno i objavljivanje dodatnih sedam svezaka izvora. To će biti zbirke tekstova u vezi s glavnim područjima čovjekova života. One će pružiti novijesnu dimenziju, konkretnost i životnu blizinu već objavljenim svescima.

Marijan VALKOVIĆ

D.P. SECCOMBE: POSSESSIONS AND THE POOR IN LUKE-ACTS, Linz, Studien zum Neuen Testament und seiner Umwelt 1982, 298 str.

Ovo je disertacija izrađena na univerzitetu Cambridge pod vodstvom C.F.D. Moulea i J.P.M. Sweeta i prihvaćena god. 1978. Istražuje pojam siromaha u trećem evanđelju te učenički stav prema materijalnom bogatstvu u okviru Lukine teologije. U prvom poglavlju donosi pregled novijeg istraživanja o tome (H. J. Degenhardt — 1965; J. Dupont — 1973; W. Schmithals — 1975; L.T. Johnson — 1977) i ustanovljuje da ovi egzegeti nisu dovoljno pazili na cjelovitu Lukinu teologiju pri obradi vanjue uloge siromaha i bogataša u trećem evanđelju i Djelima apostolskim.

„Siromasi i spasenje Izraela“ naslov je drugog poglavlja (23–96) u kojem najprije na Izajinim i psalamskim tekstovima pokazuje da anawim u SZ nisu prvenstveno socijalni

siromasi nego pobožni Izraelci koji ispovijedaju potrebu spasenja što ga Jahve nudi i garantira. Osobito u Deuteroizajiji 'siromasi' su cijeli Izrael koji se vraća iz sužanjstva (37). Zatim istražuje pojam siromaha u Izajjinu citatu prilikom Isusove nastupne propovijedi u Nazaretu (4,16–30); u Marijinoj zahvalnoj pjesmi (1,46–55), u Lukinoj verziji blaženstava (6,17–49) i Isusovu odgovoru Krstiteljevim učenicima (7, 22–23). U svim ovim perikopama na temelju starozavjetne pozadine i Lukinog konteksta siromasi su cijeli Izrael ukoliko ispovijeda da ga od sila zla može osloboditi jedini Jahve, a Isus takvim svojim sunarodnjacima nudi spasenje sada: „Spasenje Izraela je naviješteno i prisutno u Isusovim riječima i djelima, ali se ljudi ne smiju sablazniti nad neobično skromnom pojavom Mesije... Luka ne govori da su niži društveni slojevi baštinici Isusova spasenja ili da će biti spašeni čak i siromasi koje nitko drugi ne uzima u obzir. On izvješćuje kako je u osobi Isusa spasenje došlo Izraelu, zatim poganskim narodima... Budući da većina Izraela odbija spasenje zbog neprihvatljivosti onoga koji ga nudi, baština 'siromaha' konačno zapada učenicima. Kako ostali neće slijediti Isusa ostajući radije uz stari poredak nego uz spasenje koje Isus proklamira, oni su prikazani kao zadovoljni i nasmijani, iako nisu morali biti bogati u socijalno-ekonomskom smislu. Tako učeništvo dobiva dva aspekta: na jednoj strani postoji žarka želja za Kraljevstvom koja napušta svu 'udobnost' ovoga vijeka (this age) a na drugu spremna odanost odbačenom Sinu čovječjem i prihvaćanje prognošta koje je u tome uključeno“ (94–96).

U trećem poglavlju („Odricanje i učeništvo“, 99–134) obrađuje tri odlomka važna za pojam učeništva u Lk: poziv na odricanje od materijalnog posjeda i obitelji s dvije ilustrativne kratke parabole (14,25–35); zгода o bogatom mladiću s logionom o devi i iglenim ušima (18, 18–30) bogati carinik Zakej (19,1–10). U prvoj perikopi Isus drastično zove učenike da ga slijede uz mržnju na vlastite ukućane. Za ovaj poziv S. vidi *Sitz im Leben Jesu* put u nasilnu smrt u Jeruzalem na kojem se Isus osobno ponaša kao da mrzi svoju obitelj i rodbinu. Tako i učenici trebaju biti spremni da idu do kraja, jer se pravi učenik ne zaustavlja pred granicama posjeda ili obiteljskih veza. To je ideal